מצבים משותפים

מאמר [1] מאת יוסטה יונוטיטה [2] יוני 25, 2021

אנו חיים בעידן של אי-שוויון מואץ, משבר של בריאות פיזית ומנטלית, ובידוד חברתי ממושך. בזמנים כאלה אפשר להתפתות להפניית אצבע מאשימה אל אחרים ולהוקיע את החברה כולה, כפי שעשתה מרגרט ת'אצ'ר, ולאשש את כוחו של האינדיבידואל. אם האחרים אינם דואגים לי, למה שאשקיע מעצמי בהם?

הדחיפות לחיבור בין אנשים בשלה מתמיד. עם זאת, ככל שהתייחסות פעילה אל אחרים היא חשובה, כן גם ההכרה במצב הכבר-מחובר שאנו נמצאים בו תמיד. מפסיכולוגיה ועד תרבות פופולרית, מרפואה ועד פילוסופיה אקזיסטנציאליסטית, הדימוי של האדם כאינדיבידואל הוא הרווח: כמו כל אחד הוא ישות נפרדת, ש"מתאחדת" כדי ליצור קבוצות, קהילות וישויות אחרת, כמו ב"לווייתן" של הובס. בעשורים האחרונים נקודת מבט זו נתמכה על ידי ניאו-ליברליזם נרחב, שבמסגרתו הציפיה המוסרית והפרקטית מכל אדם היא ראשית להיות בלתי-תלוי ועצמאי, ורק אז להיות חלק ממשהו גדול יותר. אולם, אינדיבידואליזם מסוג זה הוא יוצא דופן מבחינה תרבותית והיסטורית, ומחקרים אתנוגרפיים ואחרים מציגים את עומק היטמעותם של יחידים בתוך ההקשר החברתי, החומרי והתרבותי שלהם. הדבר מגיע לכדי אתגור עצם הרעיון של עולמו הרגשי של האינדיבידואל – שנחשב לרוב לאינטימי ביותר – כ"פנימי" ופרטי באופן אקסקלוסיבי. כלומר, מה שאנו מרגישים, איך אנו מרגישים, באלו מצבים ואיך אנחנו מבטאים זאת – כל אלה מעוצבים על ידי התרבות והחברה, או במילים אחרות, אנחנו משתפים. עולמות רגשיים משותפים אלה עלולים להיות מפחידים למדי, לאתגר את הדימוי המוטמע של האני העצמאי, אך גם עשויים להיות עוצמתיים ולהציע נקודות מבט של 'יחד' רדיקלי ושל השתייכות.

אנתרופולוגים הרחיקו לכת והציעו שלפחות במספר תרבויות בני אדם אינם נתפשים כאינדיבידואלים, כבלתי ניתנים להפרדה, כשלמות אוטונומית, אלא דווקא כניתנים להפרדה, או כהתמזגויות של מערכות יחסים. כפי שכתבה מרילין סטראת'רן (Strathern, 1988: 13) על מלנזיה: "לא רק שאינם נחשבים לישויות ייחודיות, האנשים במלנזיה נתפשים כאינדיבידואלים באותה מידה שהם בלתי ניתנים להפרדה... ואכן, לעתים קרובות אנשים מתהווים כמוקד מרובה ומורכב של מערכת היחסים שיצרה אותם".[1]אם היות-אדם אינה מוגבלת לאינדיבידואלים נפרדים, מובחנים וייחודיים, הדבר נכון גם לגבי מה שאנו רואים כעולמם הפנימי. ננסה לבדוק חלק אחד – רגשות. אנו עשויים לחשוב שאנו חשים עצמנו אינדיבידואלים אבל רגשות משותפים היו מאז ומתמיד נושא שעסקו בו הסוציולוגיה, האנתרופולוגיה, ודיסציפלינות אחרות. הסוציולוגית ארלי הוכצ'ילד (Hochschlid), למשל, כותבת על רגשות שהם בעיקרם חברתיים ונורמטיביים: אנחנו יודעים מה עלינו להרגיש במצב מסוים ואנחנו עשויים גם לפקח על הרגשות הנכונים אצל עצמנו וגם אצל אחרים. אנו יכולים לחלוק תגובות גופניות לחריגות מהנורמה: להתעוות בסלידה אל מול חוסר רגישות של האחר, או, כפי שכתב פול הילאס (Heelas) על שבט הצ'וונג (Chewong) במלזיה, ללקות בסחרחורת לנוכח התנהגות קמצנית – דוגמאות לשיתוף בחיי רגש באופנים תרבותיים-ספציפיים ולאו דווקא אוניברסליים. עבור תיאורטיקנית התרבות שרה אחמד (Ahmed) רגשות הם פרקטיקות תרבותיות יותר מאשר מצבים פסיכולוגיים. היא כותבת על רגשות שבמובן מסוים מתקיימים בין אנשים ולא בפנימיותם, תוך שהם מספקים מעין דבק חברתי שמחבר קהילות בעוד הוא משאיר אחרים בחוץ.

אם כן, בני אדם מחוברים בחיבורים בסיסיים שלרוב אינם נראים לעין. זיקה רגשית אנושית כזו לעתים מוגבלת – או מוסתרת – על ידי ריחוק תרבותי או הדרה שמעוניינים בה. אך האם אפשר להרחיבה מעבר לאנושי? תומכי תיאוריית "המוח המורחב" ואלה של הגרסה הצרה יותר שלה, "הרגש המורחב", יענו בחיוב. לטענתם, תהליכים קוגניטיביים ומנטליים, כולל תהליכים של הבעת רגש, "מתפשטים מעבר לגבולות הטבעיים של הגוף ומשלבים ישויות חיצוניות, בין אם אלה כלים פיזיים, מכשירים טכנולוגיים או אפילו אנשים אחרים, מערכות על-אינדיבידואליות (supraindividual), או קבוצות" (Szanto & León, Zahavi 2019: 4848).[2]דוגמאות לכך אפשר לראות בסביבות טקסיות שנראות מאוחדות ואחידות, או באופן שבו מוזיקה לוקחת חלק באווירה הרגשית שלנו, למשל דרך עידוד או הכוונת השינוי ברגשות ככל שרשימת ההשמעה מתקדמת. העולם הסובב אותנו יכול לא רק להניע תגובות רגשיות אלא גם לתווך, לספוג, להעצים, לפקח, ליצור במשותף וכנראה להשתתף בהם, אם לציין כמה מהתכונות המזמינות שלהם.

הגיליון המיוחד מבקש, אם כך, לחקור את הפוטנציאל של עולמות פנימיים משותפים – אנושיים ויותר-מאנושיים, ושואל מהי משמעותם בעולם היום, וכיצד הם עשויים להתלכד או להיפרד. אנו טוענים שלחקירת עולמות פנימיים של אינדיבידואלים כתמיד-משותפים יש השלכות על הבנת הרגע הנוכחי שמתאפיין על ידי קוטביות, עימות, אינדיבידואליזם ניאו-ליברלי ובידוד, אך גם על ידי עניין גובר והולך בקהילה ובאקולוגיה. רשימה מצולמת מאתגרדה פאליוסיטה (Paliušytė) [3] , שנוצר עבור גיליון מיוחד זה, בוחן את חיבור האורבני והטבעי, כשהם משתתפים במסגרות אינטימיות אך שגרתיות של צמיחה עירונית. עבודת וידאו שלאמיר יציב [4] בודקת את הגבולות בין מינים שונים: היכן מסתיים האנושי ומתחיל האווטר? נושא הנראות והעולמות שבתפישה גם הוא חשוב ביותר: מה אנו רואים בעינינו ומה נותר בפנים? מה זולג מהפנים אל החוץ ואיך זה משפיע על אחרים?חן תמיר ומרקוס ת'ור אנדרסון (Andrésson Þór) [5] חוקרים סוגיות שמתייחסות לזיקה בין פנימיות, ביטוי וקליטה. הם מהרהרים על הכנות שהתגלתה מחדש באמנות ודנים כיצד היא מחברת/מפרידה בין האמנים, הנושאים והצופים; ואיך היא מגיבה, ולבסוף גם משפיעה, על ההקשר של האמנות העכשווית והתרבות. גם האחים פוסט (Post Brothers) [6] וגם ארטוראס טרסקינס (Tereškinas) [7] עוסקים בפוטנציאל של רגשות שליליים עבור מרחבי

הפוליטיקה והחברה. בעוד שטרסקינס מסיק שאכזבה כמעט שאינה מניעה אנשים לפעולה פוליטית, האחים פוסט רואים אפשרויות ב"זעם רגשי משותף", שעשוי להעניק השראה לצורות חדשות של 'ביחד' ופעולה דרך חיכוך.אגלה קולבוקאיטה (Kulbokaitė) גאוודה ודורוטה (Gaweda) [8] מתבוננות ברגש הפחד ועוקבות אחר התפתחותו לצד דיכוטומיית החוץ/פנים, בעוד שבעבודה שלרויוטה (Rojute) [9] נושאי הפחד והחרדה מתגלים דרך לימוד השפה (שפת אם). ולסיום, ייטס נורטון ודיויד רובין [10]מעלים את שאלת התלות (או, כפי שהם מכנים זאת, "הסתמכות ושגשוג הדדיים") באמצעות חקירת המוגבלות, בניית יחסים והכלה, ובכך חוזרים אל הנושא העיקרי של גיליון מיוחד זה. אם כך, עולמות רגש הם קהילתיים מטבעם יותר משהם פרטיים בלבד, והם יוצרים מצבים משותפים בין, ולעתים מעבר, לאנשים.

אין זה קל לחלוק. מעורבת בכך פגיעות רבה וגם תעצומות נפש. בעיצומו של משבר חברתי בעולם שהולך ומתלהט, אולי זהו לא הקושי היחידי שאנו חולקים.

אנו מבקשות להודות לחגי אולריך על ריכוז והפקת גיליון מיוחד זה, לניר הראל על העיצוב, לצפרה נמרוד על עריכת הלשון ועל התרגום לעברית ולרים גנאים ולהישאם נאפע על התרגום לערבית. תודות מיוחדות לעורכי תוהו, אבי לובין ולאה אביר, לאלנה קיידוסיוטה, לארטפורט, לרומס זבקראוסקס, לד' אוון ון הוק ולבר ירושלמי.

1. Strathern, Marilyn (1988). *The Gender of the Gift. Problems with Women and Problems with Society in Melanesia*.
2. León, Felipe, Szanto Thomas & Zahavi Dan (2019). “Emotional Sharing and the Extended Mind.” *Synthese* 196.

Source URL: https://www.tohumagazine.com/he/article/%D7%9E%D7%A6%D7%91%D7%99%D7%9D-%D7%9E%D7%A9%D7%95%D7%AA%D7%A4%D7%99%D7%9D

Links
[1] https://www.tohumagazine.com/he/publication-types/essay
[2] https://www.tohumagazine.com/he/profile/%D7%99%D7%95%D7%A1%D7%98%D7%94-%D7%99%D7%95%D7%A0%D7%95%D7%98%D7%99%D7%98%D7%94
[3] http://tohumagazine.com/he/article/%D7%9C%D7%9C%D7%90-%D7%9B%D7%95%D7%AA%D7%A8%D7%AA-2021
[4] http://tohumagazine.com/he/article/%D7%93%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%9D-%D7%A9%D7%92%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%9D-%D7%9C%D7%91%D7%A0%D7%99%D7%9D-%D7%9B%D7%9E%D7%A2%D7%98-%D7%9B%D7%95%D7%9C%D7%9D-%D7%9E%D7%AA%D7%99%D7%9D-%D7%A1%D7%99%D7%A4%D7%A8%D7%95-%D7%9C%D7%99-%D7%A2%D7%9C-%D7%94%D7%97%D7%99%D7%99%D7%9D-%D7%91%D7%A6%D7%95%D7%95%D7%AA%D7%90
[5] http://tohumagazine.com/he/article/%D7%9E%D7%A2%D7%91%D7%A8-%D7%9C%D7%95%D7%95%D7%99%D7%93%D7%95%D7%99-%D7%A9%D7%9C%D7%95%D7%A9%D7%94-%D7%9E%D7%A7%D7%A8%D7%99-%D7%9E%D7%91%D7%97%D7%9F-%D7%9C%D7%A7%D7%A8%D7%90%D7%AA-%D7%9B%D7%A0%D7%95%D7%AA-%D7%91%D7%90%D7%9E%D7%A0%D7%95%D7%AA
[6] http://tohumagazine.com/he/article/%D7%A4%D7%97%D7%9D-%D7%A6%D7%94%D7%95%D7%91
[7] http://tohumagazine.com/he/article/%D7%A2%D7%9C-%D7%94%D7%9B%D7%9C%D7%9B%D7%9C%D7%94-%D7%A9%D7%9C-%D7%94%D7%90%D7%9B%D7%96%D7%91%D7%94
[8] http://tohumagazine.com/he/article/%D7%90%D7%9C-%D7%99%D7%A2%D7%A8-%D7%90%D7%A4%D7%9C-%D7%96%D7%94-%D7%9B%D7%91%D7%A8-%D7%A9%D7%9E%D7%95-%D7%90%D7%AA-%D7%A4%D7%A0%D7%99%D7%94%D7%9D
[9] http://tohumagazine.com/he/article/%D7%9C%D7%9C%D7%90-%D7%97%D7%9C%D7%95%D7%9E%D7%95%D7%AA-2021
[10] http://tohumagazine.com/he/article/%D7%94%D7%A9%D7%AA%D7%99%D7%99%D7%9B%D7%95%D7%AA-%D7%A8%D7%93%D7%99%D7%A7%D7%9C%D7%99%D7%AA-%D7%97%D7%A7%D7%99%D7%A8%D7%94-%D7%A9%D7%9C-%D7%9E%D7%95%D7%92%D7%91%D7%9C%D7%95%D7%AA-%D7%9E%D7%97%D7%95%D7%99%D7%91%D7%95%D7%AA-%D7%A2%D7%A6%D7%9E%D7%90%D7%95%D7%AA-%D7%95%D7%90%D7%9B%D7%A4%D7%AA%D7%99%D7%95%D7%AA